

Az okoseszközöket használni nem kell félnetek jó lesz

Digitális kompetenciák fejlesztése a nyelvtanárképzésben

MÉSZÁROS ATTILA – SZEGIOVÁ CYNTHIA

Smart tools in the language classroom. Enhancing digital skills in teacher education

Abstract

Teacher training, including language teacher training, has traditionally paid great attention to educational technologies. The importance of this field has become particularly prominent since the 2000s, when the World Wide Web and various digital tools gradually became available to the general public. It is no coincidence that the last two decades have also seen a focus on the development of digital skills in teacher training, an area where teachers are often at a significant disadvantage compared to students. The present study examines the relevance and integration of digital competences in the context of German as a foreign language teacher education in the light of the foreign language study programmes offered at domestic teacher training faculties.

Keywords: Digital skills; German; teacher education; MALL; language class

Subject-Affiliation in New CEEOL: Social Sciences – Education – Higher Education

DOI: 10.36007/eruedu.2024.4.034-047

Bevezetés

A digitalizáció előrehaladása az élet minden területén, így az oktatásban is számos lehetőséget és egyúttal új kihívásokat jelent. Lehetőségeket azért, mert immár széles körben rendelkezésre állnak azon eszközök – pl. mobiltelefonok és táblagépek –, melyekkel a tanulók mint végfelhasználók akadály nélkül férnek hozzá gyakorlatilag végtelen mennyiségű információhoz. Kihívást ugyanakkor azért is jelent mindez, mert a szükséges eszközök rendelkezésre állása és különösen a rengeteg szüretlen és feldolgozatlan információ önmagában nem garantálja az oktatás színesebbé és hatékonyabbá válását. Éppen ellenkezőleg, a túl sok információ a digitális kor egyik, egyre súlyosbodó problémáját jelenti, mivel kellő átláthatóság és megfelelő – pl. információkeresési – kompetenciák híján épp ez a folyamatosan újratermelődő információmennyiség akadályozza meg a releváns tudáshoz való hozzáférést (Mészáros 2009).

A tanárképzésnek, többek között a német mint idegen nyelv tantárgy területén is, alkalmazkodnia kell ezekhez a fejleményekhez, hogy a jövő tanárait felkészítse az ezen rohamos fejlődésből eredő digitális átalakulásra – elsősorban az innovatív

oktatási módszerek és eszközök tekintetében. A digitális technológiák integrálása a tantárgytól függetlenül döntő szerepet játszik a tanárképzésben. Azok már ma is nem egyszerűen színesítik, de mérhetően hatékonyabbá is tudják tenni a tanórát, különösen a hagyományosan sok vizualizációt és szemléltető eszközt igénylő tantárgyak – így pl. a kémia, a fizika vagy a matematika – esetében. Ebből adódik, hogy a tanulóknál legtöbb esetben már természetesnek számító digitális kompetenciák a tanár oldaláról is elengedhetetlenek a tanórák tervezéséhez és megtartásához, valamint a tanulókkal való interakcióhoz.

Bár több tantárgy esetében elmondható, hogy oktatási célból különböző speciális szoftvereket, illetve alkalmazást is felmutathatnak (pl. a GeoGebra a matematika oktatásában), számos olyan alkalmazás érhető el ezeken kívül is, melyek tantárgytól függetlenül bevetethők az oktatásban, így az idegen nyelvek tanításában is. Elterjedésüknek nagy löketet adott a 2020 tavaszától elhúzódó pandémiás időszak. Ekkor szembesült ugyanis a világ számos országának oktatási rendszere – így Szlovákiában is – azzal a fájó felismeréssel, hogy bár a nemzeti oktatáspolitikák évek óta a digitális átállást, az IKT-kompetenciák és az infrastruktúra fejlesztését hangsúlyozták, a járvány mégis legtöbb esetben felkészületlenül ért mind szülőt, mind szakembert (Szegiová 2024). Ezért is nem véletlen, hogy a korábban inkább afféle plusz lehetőségeket kínáló, inkább szűkebb körben ismert online alkalmazások hirtelen előléptek a széles közönség elé, és sokan bennük látták az online térbe szoruló oktatás megmentését, ha már a régóta ígért, ám továbbra sem létező, a digitális környezetre szabott innovatív módszerek továbbra sem álltak rendelkezésre.

Célkitűzés

A jelen tanulmány megszületése elsősorban két momentumnak köszönhető. Egyrészt a szerzők tapasztalása a Selye János Egyetem Tanárképző Karának idegen nyelv-szakos hallgatói körében, miszerint bár az IKT-kompetenciák szükségességét elismerik, azok közvetítése és fejlesztése nem feltétlenül történik rendszeres és szervezett formában. Ezt a tapasztalást erősítette még részben a kar hallgatói körében először 2019-ben elvégzett, majd 2023-ban megismételt kutatás, mely kifejezetten az okostelefonoknak az osztályteremben való alkalmazását vizsgálta (Szegiová 2024). Az olyan európai oktatási kezdeményezések részeként, mint például az *Európai keretrendszer a pedagógusok digitális kompetenciájáért*¹ (DigCompEdu), a digitális készségek előmozdítása a tanárképzésben is nagy hangsúlyt kap. EU-tagállamként Szlovákia megkezdte ezen iránymutatások beépítését az oktatási rendszerébe, hogy felkészítse tanárait a jövőre, és ennek szellemében hirdette meg 2023 őszén a szlovák oktatásügyi minisztérium az DiTEdu-projektet² (Az oktatás és az iskola digitális átalakítása), mely ugyancsak motiválta a szerzők ezirányú érdeklődését.

1 https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcompedu_en [Utolsó letöltés: 2024. 9.17.]

2 <https://www.minedu.sk/15112023-vyzva-narodny-projekt-digitalna-transformacia-vzdelavania-a-skoly-ditedu/> [Utolsó letöltés: 2024. 9.17.]

A fentiek fényében a jelen tanulmány arra a kérdésre próbál válaszokat adni, hogy az idegennyelvtanár-képzést (is) biztosító szlovákiai felsőoktatási intézmények idevágó kurrikulumaiban milyen formában jelenik meg a digitális kompetenciák fejlesztése, különös tekintettel az okoseszközök használatára.

Tekintettel a rendelkezésre álló erőforrásokra, a kutatás a hazai felsőoktatási intézményeken belül a német mint idegen nyelv szakos tanárképzésre fókuszál, és nem tér ki a más (pl. angol, francia, spanyol stb.) idegen nyelvi tanári tanulmányi programokra.

Szakirodalmi áttekintés

Az IKT-támogatással megvalósított nyelvoktatás szakirodalma mind magyar nyelven, mind pedig nemzetközi viszonylatban rendkívül bőséges. A jelen tanulmány már csak területi okok miatt sem tudja és nem is kívánja ezt áttekinteni és itt ismertetni, különös tekintettel arra, hogy a rohamos technológiai fejlődés a szakirodalomban is lecsapódik és ennélfogva különösen nehéz egy aktuális képet nyújtani. A kifejezetten az okoseszközök – lásd mobiltelefon – által támogatott nyelvoktatás szakirodalmának alapos magyar nyelvű áttekintését nyújtja Thékes István (2023). Könyvében – épp a fenti feltételezést igazolva – ő is elsősorban a legújabb, 2017 utáni szakirodalmat tekinti relevánsnak, arra hivatkozva, hogy azt megelőzően az IKT-eszközök technikai fejlettsége és különösen azok elterjedése még nem érte el azt a szintet, hogy azokat hatékony didaktikai eszközként is be lehessen vetni az oktatásban. Áttekintéséből ugyanakkor két fontos megállapítás mindenképpen levezethető. Egyrészt, a releváns szakirodalom az oktatott nyelvtől függetlenül elsősorban angol nyelven érhető el, valószínűsíthetően annak is köszönhetően, hogy a nemzetközi bibliográfiai adatbázisokban (pl. Web of Science, Scopus) jegyzett folyóiratok alapvetően az angol nyelvű tanulmányokat preferálják. Másrészt, a vizsgált szakirodalmon belül több alterület is megkülönböztethető, melyek jól lefedik az elmúlt két évtizedben megjelent – s adott esetben már el is tűnt – technológiákat. Utóbbihoz sorolható pl. az SMS-ekkel támogatott tanulás hatékonyságvizsgálata vagy az MP3-formátum alkalmazása nyelvtanulási környezetben. Ugyanakkor ebben a kontextusban is megjelenik az ún. tükrözött osztályterem koncepciója, mely többek között az SJE Tanárképző Karán is egy tudományos projekt tárgyát képezte (vö. Tóth-Bakos et al. 2023).

Inkább történeti szempontból érdekes Burstson (2013) szakirodalmi áttekintése, mely az 1994 és 2012 közötti időszakot vizsgálja a MALL/CALL³ megvalósításának vonatkozásában.

Vizsgálódásunkat a német nyelv, illetve a német mint idegen nyelv oktatására leszűkítve megállapítható, hogy az IKT, az információs és digitális technológiák és a nyelvoktatás kontextusában német nyelvterületen is számos tanulmány és egyéb tudományos munka (pl. szakdolgozat és doktori disszertáció) született az elmúlt években. Kiemelendő e téren a német kulturális intézet, a Goethe Institut aktivitá-

³ MALL = Mobile-Assisted Language Learning, CALL = Computer-Assisted Language Learning

sa, hiszen az a német mint idegen nyelv oktatásának egyik „biztosítékaként” több idevágó projekt megvalósítását is támogatja (vö. Knežević et al. 2023).

A digitális eszközöknek a nyelvoktatásban való alkalmazását illetően ugyanakkor nyelvtől függetlenül új elemnek számít a mesterséges intelligencia megjelenése. Ez esetben olyan témáról van szó, mely a ChatGPT 2022 novemberében való megjelenése óta az élet számos területén, így az oktatásban is heves vitákat váltott ki. Ennek megfelelően 2023-tól kezdődően az idevágó szakirodalomban dominánsan jelenik meg az MI és annak lehetőségei, illetve veszélyei az oktatásban. Porkoláb és Fekete (2023a), illetve Porkoláb és Fekete (2023b) általánosságban foglalkoznak az MI-támogatású nyelvpedagógiával, míg pl. Hartmann (2024) és Hoffmann et al. (2024) kifejezetten a német mint idegen nyelv, Jiang (2022), Dai és Liu (2024), valamint Luo és Qiu (2024) pedig az angol mint idegen nyelv oktatásának vonatkozásában vizsgálja a mesterséges intelligencia nyújtotta lehetőségeket.

A fentiek fényében az empirikus vizsgálatok során figyelembe vettük, hogy az általánosan értelmezett IKT-használat mellett a vizsgált kurrikulumokban, illetve kurzusokban megjelenik-e explicit módon a mesterséges intelligencia is.

A kutatás módszertana

A kutatás tárgyát a Német nyelv és irodalom tanári programhoz kapcsolódó alap- és mesterszintű kurrikulumok összehasonlító vizsgálata képezi szlovákiai felsőoktatási intézmények vonatkozásában. A vizsgálat során abból a feltevésből indultunk ki, hogy mivel a felsőoktatásról szóló Tt. 131/2022 sz. törvény vonatkozó előírásainak módosítása értelmében minden hazai felsőoktatási intézmény köteles volt 2023. augusztus 31-ig elvégezni többek között tanulmányi programjainak az új, ún. standardokhoz való igazítását – azokkal való harmonizálását –, a 2023/2024-es akadémiai évtől kezdődően kínált tanulmányi programokban akár a korábbi tapasztalatok miatt, akár az ÁOP-ra⁴, a Közös Európai Referenciakeretre vagy épp a pedagógusok digitális kompetenciafejlesztését célzó EU-szintű DigCompEdu keretrendszerre hivatkozva beépítésre kerültek/kerülhettek olyan kurzusok, illetve modulok, melyek az IKT-kompetencia fejlesztését célozzák a tanár szakos hallgatóknál – akár kifejezetten egy adott (idegen nyelvi) tanulmányi programon, akár pedig az ún. pedagógiai-pszichológiai közös alapon belül. Mivel a harmonizáció részeként kötelező volt minden felsőoktatási intézmény számára a kínált tanulmányi programok leírásának és kurrikulumának közzététele az intézmény webfelületén, az adatgyűjtés során abból indultunk ki, hogy hozzáférhetőek lesznek minden vizsgált intézmény tekintetében mind a kurrikulumok, mind pedig a kurzusleírások.

A kutatás megvalósításához egy öt lépésből álló workflow-t állítottunk össze. Ezek a következők:

1. Az adatforrások kiszűrése
2. A releváns kurrikulumok kiválasztása
3. A vizsgálandó kurzusok azonosítása a kurrikulumokban

⁴ ÁOP = Állami Oktatási Program

4. A vizsgálandó kurzusok tartalomelemzése

5. Kiértékelés, eredmények és következtetések megfogalmazása

Első lépésben összeállítottuk azon intézmények listáját, ahol a kínálatban szerepel Német nyelv és irodalom alapszintű és/vagy mesterszintű tanulmányi program. Ehhez a PortálVŠ (a magyarországi felvi.hu szlovákiai megfelelője) kínálatát vettük alapul. A megfelelő szűrőket (tanulmányi szak: 38. Tanárképzés és pedagógiai tudományok, képzés nyelve: német) beállítva az eredmények tükrében a vizsgált tanulmányi program a következő intézményekben érhető el: Konstantin Filozófus Egyetem (Nyitra), Eperjesi Egyetem (Eperjes), Comenius Egyetem (Pozsony), Bél Mátyás Egyetem (Besztercebánya), Nagyszombati Egyetem (Nagyszombat), Selye János Egyetem (Komárom).

A portál kínálatában nem szerepelt, de figyelembe vettük a nagyszombati Ciril és Metód Egyetemen kínált alap- és mesterszintű, valamint a kassai Šafárik Egyetemen kínált mesterszintű Német nyelv és irodalom tanári tanulmányi programot. A felsoroltakon kívül néhány intézmény kínál német nyelvű nem tanári tanulmányi programokat is, ám ezek nem képezték a jelen kutatás tárgyát.

Második lépésben a kiszűrt intézmények weboldalain felkutatásra kerültek az idevágó tanulmányi programok leírásai és kurrikulumai. Ezekben minden esetben mindkét képzési szintre vonatkozóan megvizsgáltuk, hogy a kurrikulum tartalmaz-e olyan kurzust, melynek témája az IKT és az oktatás témaköréhez kapcsolódik (3. lépés). A releváns találatoknál a rendelkezésre álló kurzusleírások alapján tartalomelemzést végeztünk (4. lépés). A részletes eredmények a következő fejezetben olvashatók.

Eredmények

Már az adatok begyűjtése során két lényeges megállapítást tettünk. Először is, bár az intézményi honlapokon közzétett adatoknak alapvetően nyilvánosnak és minden érdeklődő számára elérhetőnek kellene lennie, a nagyszombati Ciril és Metód Egyetem esetében az adatok csak megfelelő jogosultsággal férhetők hozzá. Ezért a továbbiakban csak hét (7) intézmény adataival dolgozunk. Másodszer, a kurrikulumok elemzése során világossá vált, hogy az IKT-kompetenciafejlesztést célzó kurzusok többféle konstellációban is szerepelhetnek a kínálatban: vagy kifejezetten az adott intézmény Német nyelv és irodalom tanulmányi programjában, vagy pedig a pedagógiai-pedagógiai közös alapon belül. Ezek alapján a szlovákiai felsőoktatási intézményekben kínált német nyelvi tanári programokhoz kapcsolódóan a következő formában jelennek meg a vizsgált kurzusok (lásd 1. táblázat).

1. táblázat: IKT-kompetenciafejlesztő kurzusok áttekintése a tanári tanulmányi programokban

	BA		MA	
	szak	TKA	szak	TKA
UCM	x	x	x	x
TU	-	✓	✓	-
UMB	-	✓	✓	-
UPJS	-	-	✓	✓
PU	-	✓	-	✓
UJS	✓	✓	-	-
UK	-	✓	✓	✓
UKF	-	✓	-	✓

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján

A táblázatban feltüntetett adatokból látható, hogy az IKT-kompetenciafejlesztést célzó kurzusok az alapképzésben dominánsan a pedagógiai-pszichológiai alapon belül (a 7 intézményből 6 esetben) vannak jelen. Egyetlen intézmény van (Eperjesi Egyetem), ahol az alapképzésben az ilyen kurzus teljes mértékben hiányzik. Megállapítható egyúttal, hogy a mesterképzésben a megoszlás vegyes, tehát ott az ilyen jellegű tantárgyak egyformán megjelennek a Német nyelv és irodalom tanulmányi programon belül és a pedagógiai-pszichológiai alapon belül is. Míg az alapképzésben az Eperjesi Egyetem esetében hiányzott teljes mértékben, a mesterszinten a komáromi Selye János Egyetem az, ahol jelenleg sem a tanulmányi programon belül, sem pedig a tanári közös alapon belül nem szerepel a kínálatban IKT-fejlesztő kurzus.

A 2. táblázat annak áttekintését tartalmazza, hogy a vizsgált kurrikulumokban mely kurzusok keretében jelenik meg (véltetően) az IKT-kompetenciafejlesztés. Az áttekintésből jól láthatóak a kulcsszavak, melyek visszatérő elemként jelennek meg a kurzuscímekben: *IKT, információ, média, digitális*.

2. táblázat: IKT-kompetenciafejlesztő kurzusok megnevezése
a tanári tanulmányi programokban

	BA		MA	
	szak	TKA	szak	TKA
UCM				
TU		IKT vo vzdelávaní [TU1]	Médiá vo vyučovaní nemeckého jazyka [TU2]	
UMB		Informatika pre učiteľov [UMB2] Digitálne technológie v škole [UMB1]	Médiá v cudzojazyčnej edukácii [UMB3]	
UPJS			Nové médiá vo výučbe nemeckého jazyka [UPJS1]	Moderné didaktické technológie [UPJS2]
PU		Multimediálne praktiká pre pedagógov [PU2]		Didaktika technických prostriedkov vzdelávania [PU3]
		Informačné technológie pre učiteľov [PU1]		
UJS	A médiá a német nyelv oktatásában [UJS2]	Digitális technológiák az oktatási-nevelési folyamatban [UJS1]		
UK		Digitálna gramotnosť vo vzdelávaní [UK1]	Médiá vo vyučovaní nemeckého jazyka [UK2]	Informačná gramotnosť vo vzdelávaní [UK3]

UKF		Információs és kommunikációs technológiák a tanulásban [UKF5]		Aplikációk az információs és kommunikációs technológiákban [UKF7]
		Munka interaktív tanulási rendszerekkel [UKF6]		
		IKT modern tanár [UKF2]		
		Digitális játékok a tanulásban [UKF3]		
		Multimédiás támogatás a tanulásban [UKF4]		
		Digitális technológiák az óvodai és az általános iskolai oktatásban [UKF1]		

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján

Az itt felsorolt kulcsszavaknak azért is tulajdonítottunk fontos szerepet, mert a hallgató elsőként ez alapján dönti el, hogy az adott kurzus érdekelheti-e őt (amennyiben van választási lehetősége). Ezzel kapcsolatban egy lényeges aspektusra hívjuk fel a figyelmet. Az *IKT*, a *média* vagy a *multimédia* ma már jóval kevésbé számítanak hívószónak, mint pl. akár csak 10 évvel ezelőtt. Különösen igaz ez akkor, ha ma az egyetemi hallgatók döntő hányada az ún. digitális bennszülöttek köréből kerül ki, miközben az őket IKT-használatra oktatni kívánó oktatóknál még mindig nagy számban találunk ún. digitális bevándorlókat.⁵ Éppen ezért rendkívül fontos, hogy a jól megfogalmazott kurzuscím mellett a kapcsolódó kurzusleírás is releváns adatokat nyújtson a kurzus tartalmáról, hiszen a cím után ez a döntő a kurzusra való jelentkezéskor. Ez a tapasztalat motiválta a jelen tanulmány szerzőit arra, hogy a vizsgált kurrikulumokban a releváns kurzusok azonosítása után azokat tartalmi szempontból is górcső alá vegyék és a kurzusleírások alapján elvégezzék azok összehasonlító elemzését.

A tartalomelemzéshez az azonosított kurzusok online felületeken elérhető leírásait vettük alapul. Az összehasonlítás azért is volt különösebb akadályok nélkül elvégezhető, mert a kurzusleírások az összes hazai felsőoktatási intézmény esetében szabványos formátumban érhetők el; az elemzés során a „Tantárgy rövid vázlata” részben elérhető információkkal dolgoztunk. Az adatok begyűjtése során ugyanakkor azzal szembesültünk, hogy bár a kurrikulumok nyilvánosak, a kurzusleírások a Comenius Egyetem és a Nagyszombati Egyetem esetében már nem álltak

⁵ https://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/digitalis_nemzedek/digitlis_bennszlitt_s_digitlis_bevndorl.html [Utolsó letöltés: 2024. 9. 17.]

rendelkezésre. Emiatt a további vizsgálatoknál csak öt intézmény adatait tudtuk figyelembe venni.

A tartalomelemzéshez egy értékelési mátrixot készítettünk, mely 7 szempontból értékelte a kurzusleírások tartalmát. Ezek a következők:

1. A kurzus címe mennyire kifejező?
2. A kurzus szakspecifikus tartalmakat közvetít?
3. A kurzus általános IKT-kompetenciafejlesztésre fókuszál?
4. A kurzus foglalkozik az okoseszközök oktatásban való alkalmazásával?
5. A kurzus foglalkozik az MI oktatásban való alkalmazásával?
6. A kurzus foglalkozik különböző MALL/CALL-konceptciókkal?
7. A kurzus foglalkozik az online térben való oktatással?

Az értékelés 1-től 5 pontig terjedő skálán történt, ahol 1 pont volt a „legkevésbé jellemző”, 5 pont pedig a „leginkább jellemző”. Amennyiben az érintett aspektus egyáltalán nem jelenik meg az adott kurzus tartalmában, „0” került feltüntetésre. A bal oldali oszlopban látható azonosítók az egyes felsőoktatási intézményekben kínált kurzusokhoz kapcsolódnak, áttekintésük a 2. sz. táblázatban látható.

3. táblázat: A vizsgált kurzusok értékelése tartalmi szempontból

	kifejező cím	szak-specifikus	általános IKT	okoseszközök	MI	MALL/CALL	online oktatás
PU1	4	1	5	0	0	0	4
PU2	3	1	3	0	0	0	1
PU3	2	1	3	2	0	1	1
UPJS1	5	5	1	5	1	5	5
UPJS2	3	1	1	4	0	5	3
UMB1	3	1	4	0	0	1	4
UMB2	2	1	5	0	0	0	0
UMB3	4	5	1	3	0	3	3
UJS1	3	1	1	1	0	3	3
UJS2	4	4	1	3	0	3	4
UKF1	5	3	1	5	0	0	0
UKF2	3	1	1	1	1	2	5
UKF3	5	1	1	1	0	1	1
UKF4	4	1	3	1	0	0	0
UKF5	3	1	5	2	0	1	1
UKF6	4	3	2	5	0	3	5
UKF7	2	1	5	0	0	0	0

Forrás: Saját adatgyűjtés alapján

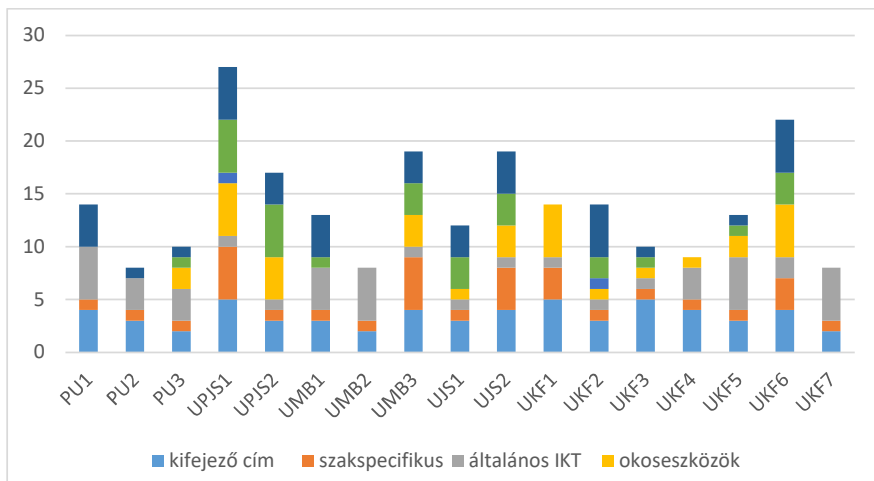
Összegzés

A tartalomlemezés eredményei a 3. sz. táblázat alapján grafikusán is megjelenítésre kerültek, az ábrázolás az 1. ábrán látható. Az egyes értékelési szempontokat figyelembe véve a következő megállapításokat sikerült levonnunk:

- a) A kurzuscímeknél egyrészt megjelenik a „hagyományos” irány, azaz, amikor egy általánosabb megnevezéssel próbálnak lefedni viszonylag széles területet, pl. *Digitális technológiák az oktatási-nevelési folyamatban, A média a német nyelv oktatásában, IKT vo vzdělávaní* [IKT az oktatásban], *Nové médiá vo výučbe nemeckého jazyka* [Új média a német nyelv oktatásában]. Ez a megoldás jellemző a vizsgált intézmények többségére. A másik irányt a precízen megfogalmazott kurzuscímek képviselik, melyek egyúttal egy jóval szűkebb, jól körülhatárolható területre összpontosítanak. Ide sorolhatók elsősorban a nyitrai Konstantin Filozófus Egyetemen kínált IKT-specifikus kurzusok, pl. *Digitálne hry vo vzdělávaní* [Digitális játékok az oktatásban], *Digitálne technológie v predškolskej a primárnej edukácii* [Digitális technológiák az óvodai és az alsó tagozaton való nevelésben].
- b) A szakszempontosság esetében azt vizsgáltuk, hogy az adott kurzus elsősorban általánosan vett IKT-kompetenciák fejlesztését célozza-e meg vagy kifejezetten az adott tanulmányi programhoz kapcsolódik – ez esetben a (német) nyelvvoktatás sajátosságaihoz. Bár az azonosított 17 kurzusból mindössze 3 szerepel a Német nyelv és irodalom tanulmányi program kurrikulumban és 14 esetben a tanári közös alapba vannak besorolva, a megosztás tartalmi szempontból nagyjából egyenletes: a 17 azonosított kurzusból 8 esetben állapítottuk meg az *általános IKT* dominanciáját, 9 esetben pedig szakszempontosság tartalmak kerültek az előtérbe. Szeretnénk ugyanakkor rámutatni, hogy még a szakszempontosság tartalmak esetében sem beszélhetünk kifejezetten a német mint idegen nyelv oktatásához kapcsolódó alkalmazásokról, szoftvekről. Sokkal inkább érvényes az, hogy a leginkább elterjedt megoldások kerülnek bemutatásra a német mint idegen nyelv oktatásának kontextusában. Továbbá az is megállapítható, hogy a tanári közös alapon belül kínált kurzusok jellemzően az adott intézmény minden tanári szakos hallgatójának szólnak, és ennek megfelelően keverednek bennük pl. az inkább természettudományi tárgyakhoz kapcsolódó tartalmak (pl. programozás) és az általánosabb tartalmak (pl. az Office irodai csomag használata).
- c) Különös figyelmet szenteltünk annak, hogy az *okoseszközök* és a *mersereséges intelligencia* témakörök mennyire jelennek meg az egyes kurzusokban. Ezek ugyanis azok a topikok, melyek a technológiai fejlődést követve ma leginkább aktuálisnak számítanak és ennek megfelelően mind a tágabban értelmezett társadalmi diskurzusban, mind pedig a (nyelv)oktatáson belül is központi szereppel bírnak. Az eredményekből alapvetően két tanulságot sikerült leszűrünk. Egyrészt az MI újszerűsége nem feltétlenül tükröződik a vizsgált kurzusok tartalmában – egész egyszerűen azért, mert az akkreditációs folyamatok elhúzódása és időszakossága miatt a kurrikulumok mindig csak némi késéssel tudják követni a társadalmi és technikai

fejlődést. Másrészt az okoseszközök mint topik elsősorban a szakspecifikus tartalmakban jelenik meg, tehát kevésbé a tanári közös alaphoz tartozó kurzusokban, mint a kifejezetten a Német nyelv és irodalom tanári tanulmányi programon belül kínált tantárgyakban. Ez magyarázható azzal, hogy az ilyen eszközök kínálta lehetőségek sokkal jobban értelmezhetők egy konkrét tanulmányi program – ez esetben a Német nyelv és irodalom – kontextusában, mint az inkább általánosságokra szorító tanári közös alapon.

- d) Bár nem képezi részét az itt bemutatott kutatásnak, mégis érdekes tapasztalás volt, hogy korábbi akkreditációs anyagokkal összevetve az itt vizsgált kurrikulumokban, illetve kurzusleírásokban erőteljesen megjelenik az online oktatás topikja. Ebben vélhetően közrejátszhat az is, hogy a kutatás tárgyát a 2022 és 2023 során harmonizált tanulmányi programok képezték, melyek nagyrészt a 2020-ban kitört koronavírus-járványnak az oktatásra gyakorolt hatásait (az oktatás időszakos online térbe szorulása) is tükrözik. Ennek megfelelően a vizsgált kurzusleírásokban visszatérő elemnek számít az e-learning, a blended learning, a különböző online tanulást támogató rendszerek vagy épp a kollaboratív tanulás.

1. ábra: A tartalomelemzés eredményei

Forrás: saját ábrázolás

Befejezés

A jelen tanulmányban azt vizsgáltuk meg, hogy a szlovákiai felsőoktatási intézmények idegennyelv-tanári tanulmányi programjaiban mennyire, illetve milyen formában jelenik meg a digitális kompetenciák fejlesztése, különös hangsúlyt helyezve az okoseszközök használatára. A kutatásnál abból a feltételezésből indultunk ki, hogy mivel az okoseszközök fejlettsége és elterjedése a 2020-as évekre elérte azt a szintet, illetve kritikus tömeget, hogy azok használatuk az oktatáson belül is ter-

mészetes legyen, erre többek között a tanári tanulmányi programok is igyekeznek reflektálni. Különösen igaznak kellene lennie ennek akkor, ha a digitális kompetenciák fejlesztésének aspektusa megjelenik nemcsak az állami kerettantervekben (lásd a szlovákiai Állami Oktatási Programot), de kifejezetten ezt célozza meg a pedagógusok digitális kompetenciájáról szóló európai keretrendszer (DigCompEdu) is. Hasonló elvárást támasztottunk a mesterséges intelligencia oktatáson belüli használatát illetően is, tehát feltételeztük, hogy az új és innovatív téma rövid időn belül megjelenik az idevágó kurrikulumokban is.

Ahogy az a fenti elemzésekből és eredményekből is kiviláglik, feltételezéseink csak részben igazolódtak be. A vizsgált 17 IKT-specifikus kurzusban az okoseszközök témaköre csak 4 esetben jelenik meg hangsúlyosan, további 8 kurzus pedig érintőlegesen foglalkozik a kérdéskörrel. Sokatmondó ugyanakkor, hogy bár a kurzuscímből másra következtetne az érdeklődő, 5 esetben az okoseszközök topik teljes mértékben hiányzik a vizsgált kurzusok tartalmából. Ezek mindegyike nem szakspecifikus, hanem a tanári közös alapba sorolt kurzus volt, melyek alapvetően általános IKT-kompetenciák (szövegszerkesztés, táblázatkezelés) közvetítését célozzák meg. Ennek ellenére úgy véljük, a mai digitális korban az ilyen eszközök használata már számít annyira alapvetőnek, hogy az egy általános IKT-kompetencia részét képezze. A mesterséges intelligencia témaköre ezzel szemben mindössze 2 kurzusnál jelent meg, és ott is csak érintőlegesen. A szlovákiai felsőoktatási viszonyok, illetve az akkreditációs előírások ismeretében feltételezhető, hogy emögött nem az intézmények érdektelensége áll, hanem az akkreditációs folyamatok időszakossága és az ebből adódó időeltolódások. Azaz, az egy-egy tanulmányi program akkreditációs anyagának kidolgozása során még aktuálisnak számító topikok nem feltétlenül számítanak annak az adott program elindításának időpontjában is, illetve ha egy új technológia (mint pl. az MI) lényeges változásokat idéz elő pl. az oktatásban, akkor a kapcsolódó folyamatok elhúzódása miatt arra csak kisebb-nagyobb késéssel tudnak reagálni az oktatási intézmények. Azt, hogy a mesterséges intelligencia témaköre az itt vizsgált kurzusok tartalmától függetlenül a hazai felsőoktatási diskurzusban is erőteljesen megjelent, egyértelműen igazolja, hogy – különösen a ChatGPT 2022. novemberi megjelenése óta – felerősödött a vita a záródolgozatok létjogosultságáról.⁶ Nem véletlen, hogy az MI-alapú megoldások elleni szélmalomharc helyett egyre inkább azok megzabolázásában, illetve etikus felhasználásában látjuk mi is a járható utat (vö. Wang et al. 2024). Ehhez viszont szükséges, hogy elfogadva az okoseszközök (és az MI) mindenütt jelen levőségét, erre a felsőoktatás is kellő rugalmassággal tudjon reagálni, hogy a hallgatókat valóban naprakész IKT-tudással és -kompetenciákkal tudja felvértezni. Az akkreditációs folyamatok és előírások függvényében ennek leginkább a választható tárgyként meghirdetett kurzusok tudnak teret adni, illetve adott esetben olyan képzési lehetőségek, melyek a formális felsőoktatáson kívül, pl. módszertani központokban vagy éppen Erasmus+ projektek/kurzusok keretében valósulnak meg.

⁶ <https://www.aktuality.sk/clanok/nJYeVXu/studenti-musia-ukazat-ze-su-lepsi-ako-pocitac-maju-zave-recne-prace-v-ere-umelej-inteligencie-zmysel/> [Utolsó letöltés: 2024. 9.14.]

Irodalom

- Barnucz Nóra (2019): IKT-eszközökkel támogatott (rendészeti) nyelvvoktatás. *Magyar Rendészet*, 4, 15–31. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.4.1>.
- Barnucz Nóra – Fónai Mihály (2020): Az IKT-eszközök használata az idegennyelv-oktatásban hátrányos helyzetű tanulók iskoláiban. *Információs Társadalom*, XX. évf., 1. sz., 7–28. <https://dx.doi.org/10.22503/inftars.XX.2020.1.1>.
- Burston, Jack (2013): Mobile-Assisted Language Learning: A selected annotated bibliography of implementation studies 1994–2012. *Language, Learning and Technology*, 2013, 17(3), 157–224. <http://dx.doi.org/10125/44344>.
- Dai, Kun – Liu, Quanguo (2024): Leveraging artificial intelligence (AI) in English as a foreign language (EFL) classes: Challenges and opportunities in the spotlight. *Computers in Human Behavior*, 159(1). <https://doi.org/10.1016/j.chb.2024.108354>.
- Hartmann, Daniela (2024): What is KI? Ein KI-Schreibprojekt zur Förderung der KI-Kompetenz. *IDV-Magazin* (Magazin des Internationalen Deutschlehrerinnen- und Deutschlehrerverbands e. V.) „Mensch und Maschine beim Deutschlehren und -lernen: ein Wechselverhältnis”, Nr. 104, 5–7. https://idvnetz.org/wp-content/uploads/2024/01/IDV-Magazin_Nr._104.pdf [Utolsó letöltés: 2024. 9. 17.]
- Hoffmann, Isabel – Hofmann, Katrin – Gür-Şeker, Derya (2024): *KI für AI-nsteiger – Künstliche Intelligenz im Kontext DaF/DaZ. Ein Einführungspapier*. <https://doi.org/10.18418/opus-7942>.
- Jiang, Ruihong (2022): How does artificial intelligence empower EFL teaching and learning nowadays? A review on artificial intelligence in the EFL context. *Frontiers in Psychology*, 2022, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1049401>.
- Knežević, Željka – Petrušić, Kristine – Jurković, Milka (2023): *Lernen und Lehren mit digitalen Medien im DaF-Unterricht. Ergebnisse des Projekts Digital – Interkulturell – Projektorientiert in Südosteuropa (DIP in SOE)*. Zagreb: Goethe-Institut Kroatien.
- Luo, Jie – Qiu, Longyan (2024): Review of Artificial Intelligence-Based Tools in EFL Classroom. *Art, Language and Culture*, 1(7). <https://doi.org/10.61173/s266nr95>.
- Mészáros Attila (2009): A tudásközvetítés szerepe az információs társadalomban. In: *PhD konferencia – a Tudomány Napja tiszteletére rendezett konferencia tanulmányaiból*. Szerk. Kötél E. Budapest: Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, 238–249.
- Porkoláb Ádám – Fekete Tamás (2023): A mesterséges intelligencia alkalmazása a nyelvtanulásban. *Iskolakultúra*, 33(8), 67–80. <https://doi.org/10.14232/iskkult.2023.8.67>.
- Porkoláb Ádám – Fekete Tamás (2023): Intelligens szimulációk a nyelvtanulásban: Az AI-vezérelt pedagógia hatékonysága. *Eruditio – Educatio* 18(4), 3–17. <https://doi.org/10.36007/eruedu.2023.4.003-017>.
- Szegiová Cyntia (2024): Okostelefonok az osztályteremben. In: *Agria Media 2023*. Szerk. Lengyel Dr. Molnár T. Eger: EKKÉ Liceum Kiadó, 280–288. <https://doi.org/10.17048/AM.2023.280>.

Thékes István (2023): *Számítógép által támogatott nyelvtanulás: applikációk, online felületek és feliratok*. Szeged: Gerhardus Kiadó.

Tóth-Bakos, Anita – Mészáros, Tímea – Mészáros, Attila (2023): Developing Flipped methods for Teaching – a summary of the project activities and results. *Eruditio – Educatio*, 18(3), 95–105. <https://doi.org/10.36007/eruedu.2023.3.095-105>.

Wang, Shan – Wang, Fang – Zhu, Zhen – Wang, Jingxuan – Tran, Tam – Du, Zhao (2024): Artificial Intelligence in Education: A systematic literature review. *Expert Systems with Applications*, 252(A). <https://doi.org/10.1016/j.eswa.2024.124167>.